

ЛИРСКО-СТВАРАЛАЧКА ОБУЗЕТОСТ КОСМИЧКОМ СИМБОЛИКОМ

НИКОЛА ЦВЕТКОВИЋ

Филозофски факултет, Косовска Митровица

Резиме. У више прилога анализирана је вишезначност космичке симболике у поетским остварењима групе савремених песника: Слободана Бранковића, Тодора Подгорца, Мирјанке Р. Селчанец, Марије Цекић, Сенише Цветковића, Миодрага Петровића, Бориса Косовића.

ПЕСНИК ВИЗУЕЛИЗАЦИЈЕ ИСТОРИЈЕ КАО КУЛТУРЕ, СУНЧЕВОГ СТАНИШТА И КОСМИЧКИХ НЕПОЗНАНИЦА

Сила живота, витализам, аристотеловска ентелехија, изворишта су плодотворне енергије из које Слободан Бранковић вигори своју научну мисао, културну акцију и надахнуто певање. Докторирао је из области *Историја као култура*, откривајући истоветност историје и филозофије, блискост филозофије и политике,¹ живота и филозофије. Поред тога што је култура за њега, грамшијевски речено, само организација, дисциплина сопственог **ја**, те самоовладавање сопственом личношћу, она је и „освајање врхунских сазнања која нам помажу да схватимо своју историјску вредност, свој задатак у животу, своја права и дужности“.

Слободан Бранковић је успешно остварио идеју о визуелизацији историје као културе, шире схваћене у смислу пројекта и процеса предочавања њених невидуелних појавности, социјалних концепата, психоменталних слика, језичко-културолошких формулација и логичких схема и формула, складно транспонованих у одговарајуће визуелне структуре. Он је све то реализовао ваљаном применом резултата истраживања и њиховом мултимедијском

¹ Уколико је историчар културе и цивилизације и делатник који тумачи прошлост и ствара историју, онда је он и *homo politikus*, „и у том смислу (који се уосталом јавља и код Крочеа), историја је увек историја савремена, то јест политика“. – Наведено према избору из дела Антонија Грамшија др Добросаву Бјелетића, који је и писац обимног предговора *Филозофија историје и политике у делу Антонија Грамшија*. – А. Грамши, *Филозофија историје и политике*, Слово љубве, Београд, 1980, стр. 73.

презентацијом. О томе сведочи публикована књига *Независност слободољубивих*, као и истоимена изложба и филм (у сарадњи са Карановићем), израда веб сајта и промоцијом у оквиру програма *Сусрети култура, свет нам је завичај*.²

Слободан Бранковић пева о васиони у духу најбоље традиције српске космичке лирике, универзалног јединства и кореспонденције, динамичког поимања света и историзованог суштаства живљења, - обликујући самосвојну уметничку космогонију. Он свемирски динамизам прожима и спаја са проживљеном идејом универзалних космолошких и словенских антропогонијски митова (*Бог сунца*) и праисторијских визија (*Човек из Лепенског Вира*). Бранковићев лирско-динамички космизам усмерен је ка праисконском, али и ововремски отуђеном, с једне стране, и панхуманистичком, с друге стране.

Космичка непознаница овог песника односи се на васцели свет, на читаву васељену као и на *Свемирски брод Земљу (Spaceship Earth)*³ и крајње неизвесну, незнану судбину човека, човечанства уопште и изазовну визију глобалног јединства. Возови брзих пруга „најновије генерације“, како каже песник Бранковић, „јуре брзином ветра“, као што се у раним стиховима Милана Дединца појављује сликовна представа гвоздених „возова у станици и црних ћуприја“. ⁴ Брзина ветра у овим стиховима носи нешто космичко у

² Научно-истраживачким и образовно-педагошким радом бави се од половине седамдесетих до данас (2008). Објавио је велики број студија, монографских прилога и радова на српском и страним језицима.

Бранковић је концепцијски разрадио, управљао и руководио реализацијом пројекта мултидисциплинарне оријентације. Осмислио је обухватан концепт научног истраживања и руководио његовом реализацијом у *Одељењу за научно-истраживачки рад Војноисторијског института* иновирајући истраживачке, едукативне, издавачке и медијске делатности.

Више година уређивао је *Војноисторијски гласник*, пласиран у више од сто земаља. Пројекат о односима с јавношћу остварио применом резултата истраживања током оснивања и рада Управе за односе с јавношћу Министарства одбране, с креативним менаџментом и маркетингом.

Пројекат о демократизацији културе реализовао је у раду Културно-истраживачког центра НВО, чији је један од оснивача и први председник.

Поред заступљености у зборницима (попут овог) и песничким антологијама, стихове је публиковао у бројним листовима, часописима и периодици.

³ Термин *Spaceship Earth* сачинио је Р. Бакминстер Фалер са намером да означи недоумице у вези са остваривањем глобализације и изазова који данас имају свој одјек. „Људи ће брзо доћи до схватања – писао је он у *Earth, Inc.* – да сад морају почети свесно управљати својим свемирским возилом Земљом, са потпуном сарадњом, компетентношћу и интегритетом“. При том Фалер истиче да стално треба да имамо у виду чињеницу: „да смо сви ми увек били и увек ћемо, док год постојимо, бити ништа до ли астронаути... уквцани на свемирско возило...“ – R. Buckminster Fuller, *Earth, Inc.*, New York, 1947.

⁴ Н. Цветковић, *Поетика Милана Дединца*, Београд, 1993, стр. 30.

смислу „дисања Земље“, а енглески романтичар Шели, евоцира, оживљава „космичку поезију ветра“.⁵

У наредном двостиху аутомобили на тркама се „такмиче с птицама“. Општа карактеристика има нешто од космичке симболике на основу диференцијалних својстава „локуса (небо, ваздух) и модуса кретања (летети)“.⁶ Птице су симбол веза између неба и земље. Реч птица је синоним небеског знака и поруке.⁷

У средишњем делу песме аутор помиње посаде космичких бодова које „Праве спискове туриста / За обилазак свемира“. Од памтивека човек хоће да се вине до небеских простора, да домаши оно далеко, астрално, космички незнано. Од сновиодно бајковито - легендарног, у својим примислима - стигао је до космичких бродова.

А на крају песник се пита:

*Али куда иде човек?
То нико не зна!*

Ова поента је посебно вредна пажње јер поставља судбинско питање будућности човечанства. Песник ту наводи читаоца на размишљање о томе да ли ће човек стићи до звезда? Да ли ће раскинути окове којима га спутава родна планета? И најзад, да ли ће човек бити у стању да освоји галаксију и крене даље?

У складној лирској минијатури „Космички заборав“ Бранковић се пита о ономе шта је било пре Великог Праска? Поједини астрономи пишу о настанку васионе повезујући то са Великим праском, том првобитном силовитом експлозијом супергусте и супервреле материје од пре око 15 милијарди година (Владимир Кршљанин). А Милан С. Димитријевић прецизира да је данас усвојена вредност 13 милјарди и 700 милиона година⁸.

На космолошко питање о Великом праску Бранковић одговара такође питањем: „Квантни скок“? Овако формулисаним питањем песник уноси метафизичке импликације и подстиче филозофска промишљања о разноликим световима, о енергији која је, према теорији Макса Планка, *дискретна* као и материја; али и о времену и његовом рачвању према безбројним будућностима што их универзум поништава космичким заборавом. Бранковић у духу постмодерног доба, на свој лирски начин роетас doctus, актуелизује питање постанка универзума, померајући оптику ка новом поимању природе, васељене и времена.

⁵ Ж. Шевалије – А. Гербрант, *Рјечник симбола*, Загреб, 1987, стр. 753.

⁶ *Словенска митологија – Енциклопедијски речник*, Београд, 2001, стр. 394.

⁷ Ж. Шевалије, А. Гербрант, *Рјечник симбола*, стр. 540.

⁸ М. С. Димитријевић, *Универзум и разоткривање тајни његових размера и судбине*, предговор књизи Џон и Мери Грибин „Колико далеко је горе? Мерење величине Универзума“, Београд, 2008, стр. 15.

НИКОЛА ЦВЕТКОВИЋ

Да ли је космички заборав о коме Бранковић пева – благодатност спасоносна за човека? Или и он као округна сила памћења и незаборава лежи ван човековог домена?

СЛОБОДАН БРАНКОВИЋ

КОСМИЧКА НЕПОЗНАНИЦА

Возови најновије генерације
Јуре брзином ветра.

Аутомобили на тркама
Такмиче се с птицама.

Посаде космичких бродова
Праве спискове туриста
За обилазак свемира.

Прваци света на сто метара
Изненаде и фото финиш.

Али куда иде човек?
То нико не зна!

КОСМИЧКИ ЗАБОРАВ

Шта је било
Пре Великог Праска?

Квантни скок?

Оно што нећемо
Никад сазнати
Због космичког заборава.

АСТРАЛНА СИМБОЛИКА У ПЕВАЊУ ТОДОРА ПОДГОРЦА

Правда се, у традиционалној симболици, обично приказује као жена везаних очију и с мачем и вагом у рукама. А у хришћанској уметности и иконографији Правди је император Трајан крај ногу⁹ – оданик праву и правди Проф. др Тодор Подгорац је највећи део живота посветио широкој области правних наука и вазда био заљубљеник лепе речи и песник животом и делом. Као изузетан ауторитет у домену правних наука ангажовано је деловао као професор Правног факултета у Крагујевцу – предмет *Увод у право*; био је организатор еминентних научних скупова на овом Универзитету, а уз то проректор за научни рад и борац Библиографије крагујевачког Универзитета, у више томова.

Полазећи од тога да су, према словенској митологији, звезде повезане са судбином људи и да имају моћ утицаја на збивања на земљи,¹⁰ песник Тодор Подгорац их метафорично види као очи изгинулих војника. И доиста, звезде су замишљане и као очи божанских бића, анђела, људи, а у овом случају – изгинулих војника. Аутор се, уз опомену, пита "да ли ће у васељенски, бескрајној и недокучивој", како је сагледава, све више таквих звезда бити, с обзиром на будуће ратове. Космичко овде поприма спиритуални смисао уз атрибут недокучивости.

Пошто се звезде симболички сагледавају и као прозори на небу, песник Подгорац их сликовито дочарава и као отворе "кроз које анђели гледају", и поново се пита: да ли се смањује њихов број, кад "остављајући траг, с неба падају". Звезде се као што смо напоменули, везују за човекову судбину. Према опште словенским митолошким представама, с човековим рађањем "пали се" звезда на небу, а са његовом смрћу она се гаси и пада на земљу.

У наредној, трећој строфи, песник служећи се древним и фолклорним митолошким представама, облаке изједначава са даждом, уз тврдњу да сваки облак не дажди, нити сваки гром у земљу бије. Дажд и гром се, у народној традицији, такође, доводе у везу са магијским утицајима оносветског и са небеским силама. Ова свеукупна лирско–симболичка "предигра" слојевитом свемирском симболиком, послужила је Подгорцу да, прелазећи на општељудски план утврди како се никада не зна колико "људско обличје у себи ђаволског крије". Све ове поетско–митолошке визије, из дубине народне душе, по мало метафизички саопштава деда Лесо.

У наставку песник, кроз смену годишњих доба, симболизује вечну пролазност ("јесен прође, зима дође") а у подтексту осликава и циклусе животног изминућа. Годишња доба која Подгорац помиње оличавају у извесном смислу и тачност и неминовност, а стари Кинези би рекли "годишња доба не греше", а ми додајемо: неминовност смрти је једина стварност.

⁹ Цин Кембел Купер, *Илустрована енциклопедија традиционалних симбола*, Просвета – Нолит, Београд, 1986, стр. 137.

¹⁰ *Словенска митологија* – Енциклопедијски речник, Београд, 2001, стр.191.

Снег и цича зима у његовом певању оличавају леденост у ноћи кад:
на плавом небу изнад Левча и Поморавља
једна звезда јако засија, незадржаво крете, па полако згасну.
Било је јасно – звезда падалица тужну вест јавља:

Отиш'о је деда Лесо Богу на истину...

ТОДОР И. ПОДГОРАЦ

Ако су звезде очи изгинулих војника,
треба се запитати, не треба крити:
да ли ће у васељени, бескрајној и недокучивој,
с обзиром на будуће ратове, све више звезда бити?
Вели деда Лесо из Малешева.

Чак и ако су звезде прозори
кроз које анђели гледају,
смањује ли се звезда број
кад оне, остављајући траг, с неба падају?
Вели деда Лесо из Малешева.

Ни сваки облак не дажди,
ни сваки гром у земљу не бије.
Никад се не зна колико људско обличје
у себи ђаволског крије.
Вели деда Лесо из Малешева.

Време брзо пролази; јесен прође, зима дође.
Снег прекри брда и равни.
Сећање на деда Леса
никако да потамни.

Поклекли ум му се потпуно помрачи,
пред свевидећим очима потпуна тмуша;
не издржа уморно срца,
не издржа напаћена душа.

При цичи зими, у ноћи ведрој к'о стакло,
на плавом небу изнад Левча и Поморавља
једна звезда јако засија, незадрживо крете, па полако згасну.
Било је јасно – звезда падалица тужну вест јавља:

Отиш'о је деда Лесо Богу на истину,
 достојанствено се представио – није више жив.
 Физички, од живота се раставио у дубокој старости.
 По много чему упамћен, остаће да живи малешевски див.

Утрнуше звезде. При заруделој зори
 у даљини одзвања корака бат: лева-десна... десна-лева...
 То ка небеском царству војничким ходом корача
 деда Лесо из Малешева.
 На пут је кренуо, иштући вечни мир,
 малешевски Голијат.
 Заслужио је рај –
 лака му црна земља и вечна памјат!

СПИРАЛНИ КРУГ УЗНОСИТОГ ПОЕТСКОГ СТВАРАЛАШТВА

У вишезначној песми „Круг“, који у неким древним традицијама оличава и небеса, пуно је слојевите космичке симболике: од спирале духовности, интелектуалности, и оног фолклорног *небу под облаке*, преко одисејског лутања *Марсу у походе*, гошће *Венере* и *васионског цвећа*, до кућице у небеском *спиралном кругу*. Мирјанка Р. Селчанец, у надахнутом певању, врло вешто преплиће и спаја поменуте астралне симболе око узносите и родне небеске куће – кућице. Та кућа коју себи гради у свемирским просторима је васељенско средиште; она је неки „наш свет“; а у иницијацијском смислу то је *regressus ad uterum*. Песнички субјект се узноси „под облаке тамне“ који претходе поновном рађању и некој врсти регенерације, и тамо у средишту небеског света, *кућу себи зида и гради*. Та култна кућа у васионском средишту је истовремено и заштита и склонитељски вид небеске мајке, али и уметничко прибежиште и стециште креативности сваке врсте. *Кућа* у овом певању Мирјанке Р. Селчанец је самосвојна слика Универзума. Њена кућа у спиралном кругу неба је величанска песничка слика људског микрокосмоса и својеврсни одраз небеске просторности на земљи.

Почудишна склонитељска небеска кућа наше поетесе остварује се и оваплоћује у још чудеснијем лирском *спиралном кругу* који се јавља у почетним и завршним стиховима, и трећи пут (симболика броја три) у контексту временског распона што сеже у вечност („Данима, месецима, годинама“). Спирални круг свеукупности и вечности је на почетку, али и на крају и то као целовитост и савршенство. У том кругу, поетској заокружености, је сопство и бесконачје. Време: дани, месеци, године, овде су и садржај средишњег васељенског простора у коме је кућа, као и свеколике безвремености, пошто у спиралном кругу нема ни почетка, ни краја, па је то

једновремено беспросторност. Спирални круг и његова сферичност ту укидају и васпостављају време и простор, указујући на непрекидни и незаустављиви ток и понављање. У питању је соларно, спирално-циклично кретање и непрекидни животни динамизам, испуњење и довршеност Божанским. Поетеса Мирјанка врло вешто и успешно у своје лирске визије укључује појам спирале, завојнице, која има широку примену у физици и техници, усаглашавајући је метафорично са својим небески развигореним погледима. Она се креће небеским спиралним кругом, кривуљом и завојницом која бескрајно много пута обиђе око једне тачке (у овом случају куће) и то тако да јој се у једном моменту све више приближава, а у наредном све више од ње удаљава.

Песнички субјект посвуда одисејски лута, иде у походе планети црвенкастог сјаја – Марсу – која својом чарном светлошћу влада ноћним небом, надмашујући све фиксне звезде.¹¹ Пошто Марс има црвенило жарко попут пламена, поетеса каже да му је узела нешто од те ватре, мислећи на снагу, страст, вољу и смелост коју ова звезда има у астрологији и ратној митологији.¹²

Насупрот таквом малом злокобнику и страснику Марсу¹³ - Венера „моја гошћа бејаше“, истиче поетеса. Венера оличава благост и нежност, женску љубав и склад, па је зато названа *малим добротинитељем*. „Она поништава Марсове неповољне утицаје, када га надјачава својом срећом.“¹⁴ Венера је у Мирјанкином певању донела „слику са васионским цвећем“ женствене потенцијалности, пољане блажених, пребивалиште душа. А то цвеће је:

*крвљу сунчевом огрејано,
мојом крвљу орошено...*

дочарава поетеса дивотну уметничку представу, са пуном креативном свешћу да Венера претходи Сунцу,¹⁵ са којим има донекле сличну дневну путању; а као обоговљено небеско тело може да буде и једна врста гласника Сунца као и посредник између њега и људи.¹⁶

Наша поетеса наставља да развија изванредну поетску слику о том огрејаном и орошеном *васионском цвећу*:

¹¹ *Астролошки лексикон – астрологија – астрономија – космологија*, приредио Удо Бекер, Дечије новине, Горњи Милановац, 1992, стр. 161.

¹² Ж. Шевалије, А. Гербрант, *Рјечник симбола – митови, сни, обичаји, гесте, облици, ликови...* Загреб, 1987, стр. 388.

¹³ По своме својству Марс је врео, сув, оштар, свиреп; то је планета Ноћи, мужевности. „Он је по природи супротстављен небеском телу Венери“. – *Астролошки лексикон...* стр. 162.

¹⁴ Исто, стр. 266.

¹⁵ Џин Кембел Купер, *Илустрована енциклопедија традиционалних симбола*, Просвета – Нолит, Београд, 1986, стр. 132.

¹⁶ Ж. Шевалије, А. Гербрант, *Рјечник симбола...* стр. 741.

*у збуњеном мозгу
од мисли свакојаким – засађено.*

Венера, која Мирјанки „гошћа беше“ као Зорњача или Вечерњача јесте и соларна и лунарна и као таква „представља јединство супротности“ што је у сагласју са *збуњеним мозгом* и свакојаким и међусобно противречним и сучељеним мислима. У то смислу песникиња Селчанец планету Венеру надахнуто, лирски, сликовито и веома сугестивно представља и као свеколику звезду Уметности у чијем је бићу присутно противречје,¹⁷ вечно јединство супротности, осећајне истанчаности, подстицаја за различите видове стваралаштва: музичког, поетског, ликовног, па и научног, те креативни пориви, склоност ка прекомерном чулном уживању, радости, речитости као и свеколиком улепшавању живота у целини.

МИРЈАНКА Р. СЕЛЧАНЕЦ

КРУГ

У спиралном кругу на небу,
под облаке тамне,
кућу себи сазидах.
Данима, месецима, годинама
спирале изводим по кућици мојој,
небу под облаке.
Посвуда лутам: једном Марсу у походе
бејаш и ватру му узех...
Венера, опет, моја гошћа беше...
Донела је слику са васионским цвећем,
крвљу сунчевом огрејано,
мојом крви орошено,
у збуњеном мозгу
од мисли свакојаким – засађено.

Ах, лепа, лепа, лепа – а – а
кућица је моја.
Гордо узвишена
у спиралном кругу
небеском.

¹⁷ У поетолошким „Разговорима са Гојом“ Иво Андрић истиче да је уметникова судбина „да везује противречност за противречност. И они мирни и срећни (...) у себи се стално колебају и састављају без престанка два краја која се никад саставити не дају“. – И. Андрић, *Записи о Гоји*, Матица српска, 1961, стр. 48-49.

МАРИЈА – КНЕГИЊА ДУХА И СТИХА

Марија Цекић је рођени песник. Пева из патње којом сазнаје свет, из свог страдања, самопогибелности и негације свога *ја*, које се из бола узвиси до надличне судбине. Певајући она изражава своје онтолошко суштатство, своју нутрину, целу себе, и онда када помало умишљено афектира.

Марија подстиче нове поетске немире и дрхтаје, сумњама опхрване душе, које прете „да нови ће поглед / донети невреме“. То невреме и недоба у коме живи бојено се разлива „по сумраку мисли“, па су јој „сунчани дани покисли“ (*Немир*). Једноставност и животворна снага поетских слика којима исказује оно што је слојевито, противречно и многозначно, узносе је до кнегиње женственог духа. Она је мајстор проживљеног, чистог и непатвореног стиха који тражећи боју за океанско небо певања, настоји да докучи и изрази саму есенцију постојања и нестајања. При том она изражава и саопштава свој богат и разуђен унутрашњи свет, и то сасвим спонтано, без удела механичких сила *poetae doctus*, у који потајно верује, који снажно вигори и осећа, са потребом да се некако и споља оствари! Утолико пре, што јој је унутрашња самооствареност недовољна, понекад самопоништавајућа.

У нашој савремености, Марија – кнегиња духа и стиха, узраста до симбола одвојености и раскола између афирмације, друштвености и изворних поетских вредности, између самонегације потврђивања пред другима (*Тврђава*), између усудне погибелности и овоземаљских моћи и чари. Понорност њеног песничког доживљаја и имагинације – издваја је из овосветског које преобликује у неку *нову стварност* што предочава ново поимање самотничке друштвености, размену посуновраћених и плодотворних енергија, нов етичко-естетски однос према свету и животу. Над тим светом вазносе се првородне силе изнова створене стварности у којима је магновена тајна због које песмом уклету распевавају лиризам свог мало нахереног постојања.

Чисти, или тачније: очишћени лиризам Марије Цекић произлази из њене заболене, мало раздешене осећајности и душевности. Та осећајност је очишћена од сваковрсних наноса и наплава и појављује се у есенцијалном виду *ослобођена* иреалности, која додуше полази од стварносног, предметног, материјално опипљивог, свакидашњег – преобликујући све то у нешто надчулно, одуховљено, нематеријално. Тај чисти лиризам је за један светлосно-космички тен удаљен од предметности, од утилитарног, практично-функционалног, дидактичког, иако се понекад подупире њиховим обесмишљеним вертикалама. Тако *ослобођена* иреалност је „пропевала“ у катарзички очишћеним поетским сликама, лирско-појмовним представама, сликовно-језичким обртима. У разгранатости имагинативних визија које се остварују измичући функционалности лепом и корисном, позитивистичком, обликујући при том један нови вид *с м и с л е н о с т и* озрачене сеновитом светлошћу поетике деконструисане импровизације. Ослобођена иреалност је језгриште, срж, како би рекла кнегиња духа. Она је свеслобода

припитомљеног хаоса, укроћене речи у менгеле притешњеног језика, која експлодира у светлцаву, искричаву парампарчад осмишљеног бесмисла. Тај нови облик самоослобођене иреалности трепти на самом вршку изоштрене, углачане, усукане чулности, бешчулног раздевања. У овом случају лирика је дематеријализована стварност, „онтологија“ чисте духовности, устукнута зрачност нове (космичке) поетике.

Поетеса, винову лозу из које расте и узраста, доживљава као нешто свето, узвишено, скоро божанско, попут неба, слободе, манастира. Лоза је за њу нешто месијанско, што се приближава рајском дрвету живота и у симболичком смислу проширује се на људску душу,¹⁸ слично небу, с краја песме, које овде све наткриљује. У тако виђеној, проживљеној и персонификовано посвећеној виновој лози је њена *срж*, њена Слобода, али манастир, „за најтеже казне“. Марија осећа Њ е н о свеприсуство у сваком трагу стопала, дочаравајући је кроз сенке са којим се слила. У космологији наше песникиње Она је бестелесна и неухватљива Душа у оносветским просторима, као чудесна сенка, сунцем досликана.

*Осећам Твој додир,
у лишћу које опада...*

У том додиру је присутна снага преношења моћи, као у ритуалу при полагању руку. Додиривање је симбол тежње да се досегне уточиште. Магновени додир бранковско-стражиловски јесењег лишћа које опада, пун је нечег етеричног, па и светог. То лишће може у поетском смислу да оличава и астрални траг у свемиру.

*Моја си јесен,
најфинија свила у
свакој капи кише.*

У бранковско-стражиловском *лишћу које опада* и поистовећењу са оним што је јесен, присутно је нешто од метафизичке обузетости трагизмом живота и смрти.¹⁹ То бранковско лишће, јесен, танана свила у сетним капима кише као да оличавају кратковеко људско постојање, вечиту пролазност, прерано умирање, драму јесењег нестајања и општељудски трагизам. Овим и другим сличним лирским представама, у којима је садржано и понешто од симболике српског песништва, Марија Цекић се приближава бранковско-стражиловској песничкој линији.

¹⁸ Ж. Шевалије, А. Гербрант, *Рјечник симбола*, Загреб, 1987, стр. 359-360.

¹⁹ Н. Цветковић, *Нови и стари поводи – Књижевно-поетичке студије IV*, Учитељски факултет у Јагодина, 1997, стр. 84-88.

МАРИЈА ЦЕКИЋ

МОЈА СИ

Ти си винова лоза,
из које растем
Моја си срж,
Моја слобода.
Манастир,
за најтеже казне.
у сваком си трагу
мога стопала,
кроз сенку си се слила.
Осећам твој додир,
у лишћу које опада,
у свакој песми
коју улични свирач бира.
Моја си јесен,
најфинија свила у
свакој капи кише.
Ти си океан
По небеском своду;
Небо,
које надамном дише
и све моје
птице које једном оду.

ЛУТАЊЕ

Главом о зид ударам,
за све духове жељне крви.
Неке ране, ипак, нису довољне.
Позива ме још једно лутање.
Пред вратима кербери стоје,
верни чувари мога пакла.
Небо ми је страхом распарано.
На мојој души, као опомену,
звезде су свој жиг оставиле.

ЛИРСКИ ХРОНИЧАР И АФОРИСТИЧАР

Синиша Цветковић из свог разуђеног и разноликог делатног бића нити поетску реч и успеле афирмистичке исказе за текстове песама и музичке композиције ("Лепа жена", "Мој најдражи граде Београде"). Он је и лирски понесени хроничар свих значајнијих догађаја у свом окружењу (Педагошки факултет, Поморавље, Србија, и бивша Југославија). Најчешће испод својих фолклорно осмишљених стихова прецизно записује датум када су они настали, везујући их за конкретна друштвено–политичка, културна и друга важнија збивања. Поред тога начинио је читав мали поетски каталог личности са којима је био у приснијем сарадничком контакту (проф. др Љуба Стефановић, небески сликар Сретко Дивљан, Арто Вахтокари и др.), и те стихове казује у пригодним приликама. Пошто као оперативни организатор непосредно суделује у раду Ђачке ликовне колоније Грза – Параћин, такође лирско–хроничарски записује све оно што додирне његове поетске струне²⁰.

Запажено је и Синишино ангажовање у синдикату у вези са више хуманитарних активности, као и на социјалном плану око знатног смањења школарине студентима на дошкаловању.

Вредно је помена да је у једном периоду Радио Јагодина емитовала његове патриотске, али и ангажоване и сатиричне стихове.

Упадљиво је да Синиша Цветковић, који чини све што је у његовој моћи око објављивање стихова чланова Књижевног клуба студената Учитељско–педагошког факултета у Јагодини (у периодичним и другим публикацијама), већ неколико деценија има у рукопису збирку песама раније објављиваних у писаним и електронским медијима. Афирмисани књижевник и знаменити новинар "Политике" Слободан Жикић, који је у неколико махова публикувао репортерске прилоге о овом великом немирнику, неспокојнику и делатнику, написао је занимљив предговор поменутој Цветковићој рукописној збирци.

Небеса у којима Синиша Цветковић надахнуто пева су антропоморфна – имају наусницу. Из чаровитих очију небеске плавети он спознаје "благи сјај". Ту је бојено плаветно, милозвучно, озрачено сјајем у коме је светло и благородно живети.

Код њега је тај бескрајни васионски простор – усхићен и пун оданости, па "уснама сунца љуби". Сунце као небеско светлило извор је свеколиког живота и присне тоpline. Тема љубави, а потом и еротске обузетости просијава кроз целу песму, из склопа космичких симбола и њиховог међуодноса. На усне сунца, које има првенство међу свим васељенским појавама, надовезује се "нежни трептај звезда", што се спушта на њене усне, дограђује он сликовну представу љубави. Усне су место еротског додира, али и животног даха:

²⁰ О томе сведоче бројни стихови у билтену „Грзалица“

НИКОЛА ЦВЕТКОВИЋ

*Врела похотност сунца
задовољно обнажи груди...*

Све се овде поетски догађа у сувереној преминацији свемирских симбола... Усне, похотност сунца и обнажене груди складно се међусобно додирују и преплићу у смеру блаженства рађања и космичког препорађања. У сплету ове сажете, згуснуте симболике, скоро да се узносимо у неке чудесне небеске сфере.

На крају видимо како су два Сунца у љубавном загрљају. Похотност прелази у блаженство па у ужитак јер два Сунца у узајамној љубавној преданости "запљуску наусницу неба". На почетку је сјај небеске плавети, потом је ту скоро цела васељена са сунцем, са звездама, галактичким даљинама, а на крају су два сунца и *наусница неба*. То су лирски разигране перспективе космичког спајања, узрастања у астрално до блаженог претапања у свељубавно.

У овом васељенском сажимању сјаја небеске плавети, трептаја звезда, сунчаних загрљаја, као да се, на изглед, ништа није догађало, осим што се са *наусницом неба* отворио је једна самосвојна поетска галаксија.

СИНИША ЦВЕТКОВИЋ

НАУСНИЦА НЕБА

Спознах благи сјај,
из очију небеске плавети.
Усхићена васиона,
уснама сунца љуби.
Нежни трептај звезда
спуштен на њене усне
љуби даљину.
Врела похотност сунца
задовољно обнажи груди
сустиже блаженство.
Два Сунца у загрљају
ужитком запљускују
наусницу небеса.

ЗВЕЗДАНО КОЛО СВЕПОСТОЈАЊА

„Звездано коло“ Миодрага Петровића је трајно коло људског постојања и непостојања, у непрестаном кружењу. Оно је колико звездани толико и сунчев симбол у смислу рађања, обнове и нестајања у смрти, што се манифестно и непрекидно вија космосом. То је вечни круг непостојаности и сталног, несусталог враћања и кретања, са својствима која човека везују за овоземаљски свет, али и за астралне просторе. Звездано коло, у његовим поетским визијама, је и својеврсно ритмичко кретање у складу са музиком сфера.

Петровић својим стиховима поетски хоће да досегне небеске, астралне висине. Сав је испуњен и озрачен чежњом за далеким, незнатим просторима висине који се, код њега, додирују и сустичу у разуђеној духовности. Лепо је уочено да се његова поезија одликује „изузетном симболизацијом и метафорама“ исијавајући лирску непосредност (Саша Хаџи Танчић).

Петровићево певање о усамљености у великој мери је прожето космичком симболиком. То као да упућује на један вид васељенског самотништва. (У „Записима о смрти“ сам забележио: човек који болује од непребола – усамљенији је од васионе!). Метрафорично *зрење неба* претапа се са мало дисхармоничним, али ипак усаглашеним *избраздањем звезда*, које „траже станиште“. Овде се догађа преплитање лирско-космичког (небо, звезде) са конкретном људским *стаништем* које носи у себи склонитељски вид.

У наредној китици симболично-метафоричних слика разазнајемо мало колорисану *раскрсницу* неба на којој

*плавооки цвет
уступи корен звезди*²¹

Плавооки цвет који може да оличава унутрашњу преданост као и млади живот врло прикладно се усаглашава са прогледалом васионском плавети и њеном кристализацијом на *обзорју*, које Петровић помиње у трећем двостиху. У тежњи да оствари још пуније сагласје галактичких симбола и лирских представа, песник отвара могућност да цвет у том небеском врту „уступи корен звезди“. На тај начин постиже се један виши ниво песничке „опредмећености“ усмерен и ка моћи унутрашњег сагледања.

У завршној строфи песме под насловом „Усамљеност“ култна *самотничка соба*, која упућује на свемирско обитавалиште је п р а з н а

*Падају сене
проклијавају звезде.*

²¹ М. Г. Петровић, *Звездано коло*, Градина, Ниш, 1996, стр. 11. (Прва песма у циклусу са карактеристичним насловом „Разговор с небом“).

Сене овде оличавају негативни принцип, насупрот светлосном сунчевом озрачењу. Оне су са извесним космичким предзнаком и могу да представљају еквивалент тајновите душе универзума, или одсев митолошког света, оностраног, оносветског. Када сене падају онда се са проклијавањем звезда догађа један вид кристалног јединства, а са њим и реинкарнација, или регенерација космичког духа уопште. У то лирски иреално и песничко обједињавање слика живо и непосредно суделује вишезначна космичка симболика.²² При том се из сфере свемирске симболике прелази у свет духовности који је дубље означен самотништвом.

МИОДРАГ ПЕТРОВИЋ

УСАМЉЕНОСТ

Зри небо
избраздане звезде
траже станиште.

На његовој раскрсници
плавооки цвет
уступи корен звезди.

Обзорје обоји
оголели видик.

Самотничка соба празна.
Падају сене
проклијавају звезде.

²² Поводом збирке „Звездано коло“ скренули смо пажњу на Петровићеве неологизме који „означавају елеменат извесне особеније сликовитости прожете симболиком, неке нове представе, најчешће у космичким релацијама, са циљем да дограде лирску визију, а не да именују неки предмет или да фиксирају чињеницу...

"За Петровића је карактеристично да своје имагинативне представе усредсређује на једну космичку, животну или природну појаву, на трачак светлости и одсев, на неки предмет или представу, коју изнутра хипертрофира и емотивно означава, сугестивно им придајући поетска значења што су садржана и у језичкој новотворевини". – Н. Цветковић, *Звездано коло језичких новотворевина*, Градина, Ниш, 1996.

ИСПОВЕДНИ И ДУБОКО ПРОЖИВЉЕНИ СТИХОВИ

Борис Косовић рембоовски пева о патњи, задаху ништавила, распадању, о клетвама и проклетству, о гњилости и бунилу језе, о зверима и дамарима смрти („Оскрнављена“), али иза свега тога, или можда пре тога, је притајено васкрсавање, враћање из ништавила, светлост као енергија која обасјава свет... У његовом поимању васкрснућа у већој мери је, чини се, присутна старогрчка идеја о бесмртности, но библијска представа ускрснућа. Он слуги да је човекова душа вечна и опстојана те да у својој основи и суштини није пролазна и распадљива и да као таква она се животворним снагама љубави, срца, људске преданости приближава божанској бесмртности. Вечна и одана душа ослобођена од уништења и смрти, љубав пере, испира поре порозног, гњилог и распаднутог тела и налази разрешење узлетом у чисте астралне просторе. Библијски појмови смрти, паклености, нестајања, клетве, преламају се између буквалног и поетски метафоричног значења, тражећи изходиште у небеском и звезданом узлету и животворном прарађању (прворађању), васкрснућу, и отимању времена и свевремена – смрти и смртности.

Борисови често субјективни, исповедни, дубоко проживљени стихови понекад делују као фрагменти болне и забољенички истргнуте странице из интимног дневника страдања упућеног погибелности, ђаволском и пакленом мучењу, самомучењу, као и племенитом самопожртвовању. Али они су истовремено и естетски интересубјективни, у смислу да их слично могу прихватити и проживети и други.

У таквом стању духа Борис Косовић призива сутон зоре, сјај сунца, звезде, поглед божански, тегобно јутро, труло небо, освет таме. Симбол сутона, који именује на парадоксалан начин у присној је вези са западним смером где се сунце гаси, замире. Са сутоном се завршава један космички циклус, али се истовремено са зором (сутон зоре),²³ најављује обнова и рађање. Сутон је овде мемла душе, јаук покрова, заустављени моменат пролазности („Губави ме прсти пролазности гуше“). Слика сутона је моменат тамновите сете, али и више од тога – страхотне помисли на грешно *зачеће* (*рађање*) што „пече испод одра“; на наге кости, оглодане и модре што „шкргућу за месом“; а те кости зјапе „затрпане месом“. Сутон је у овом контексту просторно-временска слика и представа страдања, смрти, леса, али и преласка из једног у други свет, у неки нови простор и време које ће превазићи, заменити оно негдашње погибелничко. Кретање према сутонском, сеновитом, мрачном – пут је преласка у *светлост*, али кроз разнолика, тамновита и страдалачка преобликовања.

²³ У поетској присвести Косовића присутно је сазнање да митолошки подухвати који претходе некој „космичкој револуцији изводе се за путовање према западу“. У том смеру креће Персеј да убије Горгону, ка западу, месту космичког смираја, полеће Аполон ка Хиперборејцима. – Ж. Шевалије, А. Гербрант, *Рјечник симбола – митови, снџ, обичаји, гесте, облици, ликови, боје, бројеви*, Загреб, 1987, стр. 660.

Насупрот западно-сутономској је зора која је симбол буђења у поново нађеној светлости.²⁴ Међутим, у Косовићевом певању зора, која је иначе оличење радосног свитања, јесте заклана:

*Заклану сам зору отрг`о са чела,
Разапете свести и руку крвавих...*

Иако је зора заклана и сутономски озрачена/осмишљена (сутоном зоре), она ипак оличава озарење у светлости са којом почиње нов васељенски циклус. Вечно млада зора иде према својој судбини и прати смену поколења. Али се она сваког јутра изнова јавља као симбол свих отворених могућности.²⁵

Јутро је у традиционалној симболици оличење чистоте, Божје и небеске милости и рајског живота. То је моменат када је све још озрачено, невино, неискварено. А Борисово виђење и поетски доживљај јутра је тегобан, мало изокренут, изван живота.

Борис Косовић је рођени песник широког срца и простране душе у којој се настанила васељена. Зато се из његових стихова понекад причује склад небеске музике која нам шири и разастире нове сазнајне и мисаоне хоризонте и отвара стооке очи у сучељењу са злом, наопакошћима света, са страхотним и ругобним, али и са заносима и вечним младаљачким чуђењем. Његове песме нису само сопствена лиризована биографија и драма живота, како се то понекад може учинити, већ су и умно завештање, и искуством продубљена филозофска мисао, која спонтано укључује и космичку симболику. Ум и умност су за њега збир активних менталних запажања којима се сазнаје свет, као и скуп чулних квалитета и података (звучног ритма, светлости, боја, мириса, облика) што чине ток и процес свесног, али и извесног заумног искуства ове особене лирске космогоније.

БОРИС КОСОВИЋ

СУТОМ ЗОРЕ

Поникох у мемлу сатруле ми душе,
У векове гробља и јаук покрова...
Губави ме прсти пролазности гуше,
Њима, јаслице још, смрћу отровах...

²⁴ У библијској теологији се указује да људи по своме рођењу „припадају подручју власти таме... Бог је тај који нас `позива из таме у своје дивно светло.“ – *Рјечник библијске теологије*, Кршћанска садашњост, Загреб, 1988, стр. 1339.

²⁵ Зора, која долази након ноћне тмине и сутона, знак је свих разнородних обећања. „С њом изнова отпочиње свет и све нам је понуђено (...) Будући да је симбол светлости и обећаног испуњења, зора у сваком остаје надом.“ – *Рјечник симбола ...*, стр. 808.

Грешно ме зачеће пече испод одра,
Наге кости моје шкргућу за месом...
Где су оглодане, свака још је модра,
Зјапе као чељуст, затрпане лесом...

Заклану сам зору отрг`о са чела,
Разапете свести и руку крвавих...
Над мојим се лесом свио јек опела...
Искљуване очи у копрену зарих...

CREATIONAL OBSESSION WITH COSMIC SYMBOLISM

Cosmical motives in the poetry of Slobodan Branković, Todor Podgorac, Mirjanka R. Selčanec, Marija Cekić, Siniša Cvetković, Miodrag Petrović and Boris Kosović were analyzed.